

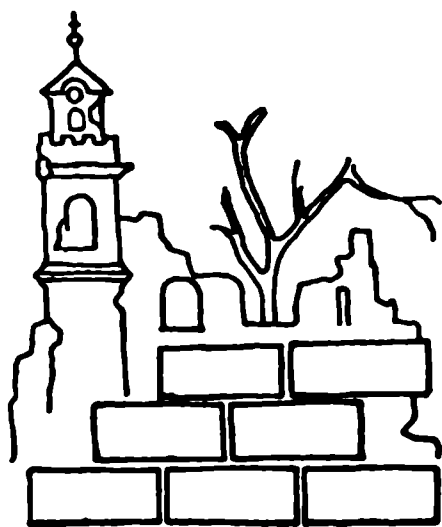
KAMENY ZÁKLADNÍ

BŘECLAV 1946

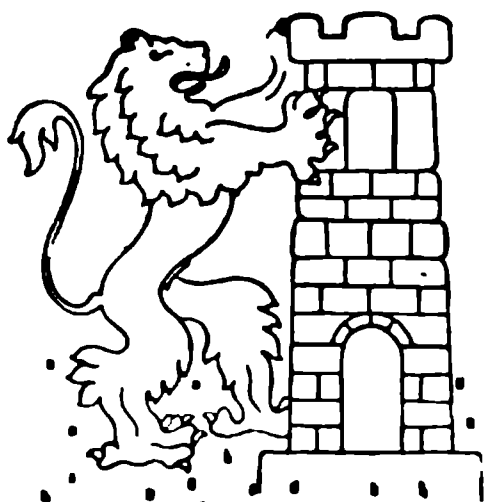
ŮTAKAR BŘEZINA:

**Pro vznešenou únavu stavitelů
sladko je žít!**

KAMENY ZÁKLADNÍ

Břeclav 1946

Širokým, majestátním to-

kem sune řeka Dyje své vody slunečnou krajinou slováckého Podluží, sledována sličným půvabem lučin a hájů a rázovitou výstavností lidských přelbů, jež se s důvěrou sesedly v její chladivé blízkosti. Na jejích březích, spoutaných zděnými hrázemi, rozkládá se staroslavná Břeclav, duševní a hospodářské středisko kraje.

Moderní vzhled města bez viditelné stopy starobylosti mohl by vésti k mylnému výkladu, avšak historie svědčí, že Břeclav je město staré a slavné a že mu bylo přisouzeno důležité národní poslání už na úsvitě českých dějin, jak to symbolicky vyjadřuje znak města: český lev, podepírající hraniční tvrz nad řekou.

Prohlédněte jen mlžnou clonou zašlých věků a vizte, jak český kníže Břetislav, Přemyslovec z rodu sv. Ludmily a sv. Václava, obezřele buduje na pomezí tří zemí, při jihovýchodní bráně do střední Evropy, proti nájezdům a vpádům divokých pohanských hord mocnou ochrannou tvrz, základ budoucího města, a jak jí světuje klíče k české koruně! Pohleďte, jak město nad Dyjí, věrné tradičnímu úkolu, po devět století statečně chránilo dědictví svatováclavské! Bezpočtukrát zpleněné, vypálené, krví zbrocené, nemocemi zkrúšené, bezbožnou nohou barbarských Asiatů a zavlých germánských sousedů zdupané, nepadlo, nevzdalo se, neuhnulo, nýbrž znovu a znovu zvedalo své hrdé čelo z rozvalin, popele, bídy, hanby a slz k novému životu, k nové síle a slávě, tváří v tvář nebezpečí. Bezpočtukrát zaplatilo krutou daň krve za svou čestnou hra-

niční službu, bezpočtukrát obětovalo své monumenty, jimiž se honosí šťastnější města, bezpočtukrát změnilo svou tvářnost v přívalu bouří, jež se valily průchodní krajinou, ale nikdy neztratilo svou duši, sebedůvěru, svou čest, nikdy se nepro-nevěřilo své posvátné, starobylé tradici, svému heroickému úkolu střežití před pustošivou mocí pohanů křesťanskou zemi, spanilé věno sv. Václava. Sraženo k zemi, rozmetáno a roz-plašeno, znovu povstalo, znovu se soustřeďovalo na ta důležitá místa, zatím co obce v okolí zanikaly, vždy znovu se stavělo na svou posici, po zákonu dějin, zdatnější, otužilejší, zarytější pod úderu a po pohromách, stále rostoucí, stupňující svůj význam, důležité středisko obchodní a politické, sídlo úřadů hrad-ních a krajských a časem i knížecího úřadu, tvrz nad Dyjí, ani ne tak z kamene jako z věrnosti a udatnosti srdcí.

Břeclav je město české a křesťanské svým původem i dějin-ným posláním. Břeclav je město Břetislavovo, přemyslovských knížat a králů. Břeclav je město ušlechtilého rodu moravských Slováků, tohoto krásného, podivuhodně houževnatého a věrného lidu, který déle než ostatní uchovává svůj vlastní charakter, svou zbožnost, své staré tradice, vzácné hodnoty své osobité kultury. Břeclav je město slováckých sedláků, kteří od prvo-počátku, po staletí drželi obec, v práci i v boji, nesmísili a ne-smísili se s cizím živlem, který po bitvě bělohorské proudiv chtivě pod patronací cizí šlechty do těchto končin, nesklonili hrdé šíje pod diktátem panských uchvatitelů, nepostoupili do-brovolně ani půl země vetřelcům. Uhnuli jenom ze středu nově se tvořící čtvrti, kam se pozvolna přesunovalo těžiště komu-nálního života, udělali místo obchodu a průmyslu, avšak zachy-tili se v okrajových částech a soustředili se nakonec neústupně, na život a na smrt, v historické, původní, slávou minulosti

pokryté, osudy předků posvěcené oblasti města, ve Staré Břevlavi, sebevědomí a odhodlaní ve svém nádherném kroji, odznaku lásky, věrnosti, čistoty i hrdého odboje, a držíce proti strohé, příkré mluvě cizáků štít své líbezné mateřštiny.

Břevlav je město od samých počátků křesťanské. Tři chrámy - zřídla útěchy a posily v těžkých zkouškách, tvrze mravnosti lidu, duchovní svorníky křesťanské pospolitosti - vzepjaly v průběhu devíti století své věže nad městské příbytky, obklopeny důvěryplnou, odevzdanou zbožností obce. Jeden po druhém srazil k zemi vichřivý čas, neboť břeclavské chrámy sdílely pohnuté osudy obce: padaly s ní a znovu vztyčovaly k výšinám své klenby a věže a zvedaly vzhůru umdlená srdce.

Více než devět století už Břevlav nese svůj krušný, pohnutý, slavný úděl české hraniční tvrze, nevýbojně, avšak ostrážité a neústupně střežící hranice. Po devět století prochází proměnami svých osudů, obrozujíc se ustavičně pod zkázonosnými údery a nárazy k novému životu na své výspě, na cestě, kudy se valí nejdřavější vlny dějin k srdci Evropy, svědek i účastník nejstrašnějších hrůz, jaké kdy zplodil válečný běh, od primitivních bojových prostředků barbarů až po pekelnou rafinovanost moderních válečných strojů.

Roku 1938 byla Břevlav násilně připojena k Německu jako jedna z obětí bezprávím a hanbou načas vykoupného míru, jenž vlastně nebyl mírem, nýbrž pouhou exposicí hrozného dramatu války. Ach, jak to bolelo, když kořistné ruce rvaly tuto bytostnou součást z povolaného, bezmocného, rozdrásaného a uštvaného národního těla, trvale neoddělitelnou od jeho organismu! Po sedm let živořila a dusila se v krvavých spárech uchvatitelů, ochuzená o novoměstskou inteligenci a část živnostnictva. Avšak domorodý starobřeclavský sedlák, přímý dědic a nositel

tisícileté tradice, stál pevně rozkročen na svém zděděném údělu, po příkladu otců, hrdý, neústupný, věrný zemi, rodu a jazyku, statečně odolává tlaku okupace. A vyobcovaný, rozplašený lid, jemuž bylo odepráno právo domova, toužebně, důvěryplně očekával za umělou hranicí možnost návratu, s nadějí a úzkostí sleduje, jak se hrůzy bojů posunují z uherské oblasti k vstupní bráně do českomoravského prostoru, při níž leží Břeclav... Těžký letecký útok, jež prožila Břeclav 20. listopadu 1944, sohavil úpravný vzhled města. Zpustošil výstavnou čtvrt na levém břehu Dyje, pobořil lidská obydlí a také - dům Boží, farní chrám sv. Václava na náměstí, barokní svatyni, již před dvěma sty lety český lid breclavský zbudoval náhradou za zaniklý chrám mariánský a zasvětil ochránci země české sv. Václavu, aby tímto zbožným dílem v době tuhé germanisace slavnostně na věky před Bohem i lidmi ještě zřetelněji a závazněji vyznačil, čím Břeclav po staletí byla a chce i nadále zůstat: českým, svato-václavské tradici věrným městem, strážnou hraniční baštou chránící mateřskou zemi, dědictví sv. Václava. Zvůle ustupujících vojsk a úporné boje o město sice zvětšily dílo zkázy, ale radost z osvobození přikryla zející rány a stará hrdost nezmarného města se mocně zvedla nad troskami.

Již více než rok žije Břeclav v přirozeném účastenství na životě mateřské země, přijímajíc její živné síly a navazujíc na své tradice a úkoly. Lidská píle odstraňuje postupně stopy válečných běd a český život, který po očistě města získal původní prostor, krok za krokem spěje k někdejší úrovni.

Osvobozený lid však nemá chrám a shromažďuje se k službám Božím v provisoriu. Trosky kostela, na nichž nově nastolení čeští kněží naposledy jménem breclavské farnosti a celého pohraničí vzdali díky Bohu a svatému patronu země české za

ochranu a dar svobody o svátku sv. Václava r. 1945, více než rok smutně čnely k nebi, čekající na své odklizení...

Padla svatyně svatováclavská, staletý symbol českého hraničního města, posvátný mezník zemí koruny české. Kámen po kameni, jež kdysi na sebe nakladla zbožná píle stavitelů, odstranily lidské ruce z uvolněného, pobořeného zdiva. Prázdnou zeje náměstí, odkud kdysi velebný hlahol zvonů spojoval obec v křesťanskou jednotu a vzpínal se k nebi důvěřivě odevzdaný, prosebně vroucí chorál slováckých hraničářů... Avšak v duších věrného lidu, prohloubených a zvroucnělých pod krvavým lisem útisku a naplněných v radosti z osvobození zbožnou vděčností, zvedá se touha vztyčiti opět nad svobodným hraničním městem chrám ke cti a chvále Boží a sv. Václava, z ušlechtilých hmot kraje, z vrcholných prostředků soudobého umění a z potu a obětí vlastního přičinění, důstojný, radostný monument velkých dnů obnovy, dosvědčující, že město Břeclav se zase v duchu staroslavné tradice ujalo svého čestného strážného úkolu na obnovené věkovité hranici, posvátný mezník, ukazující, že až na tato místa krví, utrpením i hrdinstvím devíti věrných století vykopená sahá česká země, křesťanské dědictví sv. Václava.

Slovácký lid jihomoravského pohraničí sdružuje se, už po čtvrté v dějinách, v jednotu srdcí a vůlí k vznešenému úmyslu budovat dům Boží. V pokorném sepjetí rukou nad staveništěm duchovního díla, do jehož základů národní básníci a spisovatelé kladou ušlechtilost a solidnost rodného slova, obrací se i k tobě, český člověče, abys modlitbou, účastnou myšlenkou a svou štedrostí rozmnožil obec stavitelů chrámu, jenž má býti pod ochranou velikého národního světce středem a ohniskem obnovy města Břetislavova, staroslavné hraniční bašty jižní Moravy, a zdrojem nové síly, cti a slávy krásnému, hou-

ževnatému rodu Slováků na Podluží. Přispěj i ty, laskavý čtenáři této knihy, jež obrací tvou mysl k světeckému zakladateli a ochránci našeho státu, k stánku Božímu a k starobylé pohraniční, svatováclavské Břeclavi! Pomoz znovu vztyčit kleslou korouhev svatého knížete nad obnovenou hranicí! Pomoz vystavět dům Boží, aby Bůh na přímlovu národního světce žehnal též obnově domovů našeho lidu, českým příbytkům a kolébám, hrdinnému městu nad Dyjí, našemu pohraničí, celému národu! Hled povstává z trosek zpustošená Břeclav! Pomoz ji vybudovat též duchovně, aby byla opravdu česká, křesťanská, silná! Vždyť dobře víš: křesťanství spojilo, povýšilo a zušlechtilo české kmeny v národ, křesťanství jej zachránilo a po tisíc let zachovávalo, sílilo a obohacovalo, křesťanství vytvořilo náš národní charakter a naši kulturu, křesťanství je smyslem našich dějin i naší budoucnosti, křesťanská víra dává věrnost, mravní sílu a neohroženost. Pomoz Břeclavi, aby byla i v budoucnu tím, co vepsala do jejího znaku minulost: pevnou tvrzí nad Dyjí, držící klíče k české koruně, jež jí na úsvitě dějin světil kníže z rodu národních světců, nedobytným hradem v mocném valu českého pohraničí, kdyby zase někdy - nedej Bože! - loupeživé násilí pohanů zvedlo krvavý meč proti spasilému dědictví sv. Václava!

Sv. Václave, shlédní milostivě na město, jež se před devíti sty lety na pokyn knížete z Tvého rodu shluklo na březích hraniční řeky a přijalo na sebe čestný závazek chrániti bránu rodné země, Tvého posvátného věna, před zlobou pohanů! Po staletí slavně plnilo své strážné poslání, čerpajíc sílu ze své zbožnosti. Mnohokrát sice divoký nepřítel zlomil pevné závory a přehnal se pustošivě přes jeho hlavu, avšak zběsilé síly ochably, rozpíjily se a zmizely a v jejich stopách vyrašil vždy nový, zdat-

nější život, neboť Ty, svatý kníže, jsi nedal zahynouti lidu, který Tě v důvěře vzýval, a vždy zase jsi obnovil a dokonce povýšil město, jež stálo věrně v Tvých službách. Žehnej i dnes jeho obnově! Vypros mu u Boha sílu a odvahu, aby především šťastně započalo a dokončilo chrámovou stavbu, již opět k Tvé cti a slávě chce zbudovat, protože nebude městem a nebude tvrzí, dokud nebude mít chrám! Dopřej tedy svému lidu, čím touží dovršit dílo obnovy! Dopřej mu, aby se zase brzy mohl shromažďovat pod klenby Tvé svatyně a čerpati ze svatostánku duchovní prostředky k svému vznešenému úkolu, k němuž povzbuzuje a zavazuje obnovený štít: český lev, podepírající hraniční tvrz nad řekou.

V Břeclavi na svátek sv. Václava l. P. 1946.

Václav Stratil.

Jan Dokulil

MRTVÍ MLUVÍ

**Čas v dáli postál, zapomnění
se o nás pře a vadne list
a pole brázdami se pění.
Jsi, podzime, svým tichem jist?
Svým tichem hlíny obrácené,
večerem chladným, návratem
tmy ohni samotářů vyzlacené
i klidem v srdci rozlatém?**

**Co zpíval těžký jazyk léta,
už do hrud dávno zapadlo
a prázdno po blescích teď vplétá
v zem rozčesanou ruchadlo.
Dlak dotyk ocelových prstů žene
do tváří kraje krve proud,
až rdí se lesy přistižené
při myšlence, že vzpomenout**

**jest jako rodit mrtvé znova
a ústům němým mluvit dát
a z hvězd všech vzňatých do nachova
plášt purpurový pro ně tkát;
že půjdou před námi a v čele
na koni Václav, kníže jejich, náš;
slyš chorál blíž, jak volá osiřelý!
Ó lide český, posloucháš?**

JAKO HOSPODÁŘ MEZE OBCHÁZÍ .

Morava —. První mezi všemi zeměmi slovanskými . . .
Kdekoli mluví slovanskou řečí, stále a třeba nevědomky oslavují její jméno, její lid i její sídliště, neboť k nim a nikam jinam směřovaly kroky učeného Konstantina, jenž vymyslel písmo, a jeho bratra Metoděje. Co bylo tenkrát v povodí Labe, co v zemi České, ohraničené neproniknutelnými hvozdy pomezními, co při Baltu, kde nárek a boj se mísily s kouřem pohanských žertev? Nic. Hluchota, ač ryk bojů stoupal zajiště až k nebesům. Beznaděje I tam žili Slované a množili se, milovali, nenáviděli a bojovali se sveřepou a neústupnou statečností... ale nebylo nic v rozloze těch desítek a staletí a v rozloze těch nekonečných krajín, co by věky překonalo, nic, co by trvalo ještě dnes a navždycky. A vynoří-li se z tohoto zapomenutí přece postava nebo příběh, pak jen ty, které z temnot vyzdvihlo světlo od východu.

Z Moravy.

Kdekoli mluví slovanskou řečí, stále a každým svým slovem ji oslavují: ale my v Čechách — ó málo by bylo oslavovat, málo jen vzpomínat: my tím přímo dýcháme, a víc, přímo žijeme. Nic bychom nebyli bez ní. Jen kameny hor a koryta vod by snad dodnes svědčily svým pojmenováním, že jsme tu kdysi žili. Nesmírná, nesmírná je moc Slova! A vstupují-li Slované do dějin později než jiní národové, je za to jejich jazyk mezi všemi jazyky povýšen na jazyk bohoslužebný. Jako národ jsme se všichni zrodili jako Moravané. Jako křesťané. A řeknu-li Čech, říkám Moravan. Jen ve chvílích slavnostních a nikoli bez zdráhání vydávám toto svědectví, neboť nejmenujeme často, co

nám je příliš drahé. To ani nemohou vědět, kteří žijí na Moravě. Morava, opakuji si znovu sám pro sebe, a slyším zpěv a jásot, již pouhý zvuk jména, ač nevím, kde vzalo svůj původ, rozechvívá mě po každé, kdykoli se mne dotkne, jako by v našich nitrech ještě trvali ti věkové, kdy jsme všichni byli Moravané a kdy Velká Morava nebyl pouhý historický pojem, ale živá skutečnost.

Morava. Velká Morava.

Netrvala dlouho, v přívalech zanikla a v rozbrojích věku devátého. Ale již od skal vyšehradských, od Levého Hradce, od chrámu budečského nad Vltavou — hle, jezdec vyjíždí s korouhví, v přílbici a s mečem, neboť je z rodu bojovníků, Václav, nesmrtelný kníže, jenž skonal bratrovražednou rukou, světec Václav, nehynoucí, věčný, jehož putování se neváže na tento pozemský čas. Hle, jede, jede po Čechách, až kam sahají hraniční hvozdy, ani lán země nevynechá, ani jednu líchu, nyní se zastavil, to snad v severočeské Hejnici pod horami Jizerskými, nyní snad na mostě pod kostelem ve Zdobnici, kde zůstal na stráž, i když armáda ustupovala, a s ní jeden voják, jenž to ušel teprv skrze slzy — ó ano, nejsou to jen příběhy dávné, to se děje stále, dnes jako tenkrát — a nyní překračuje oblačné lysiny a vstupuje do země slezské a dál k Opavě a stále dál až k řece Olze, všude, všude je jeho země, kamkoliv se podívá. Toto všechno je mé. Mé dědictví a mé vladařství, jež nepomine.

Od skal vyšehradských, od přemyslovské skály s katedrálou objíždí jezdec — vstoupí i na půdu moravskou jako vladař? Nepřitáhne uzdu svému koni, nezadrží jeho kroky? Neuzná svým zastavením to dřívější dědictví nad jejími chlupy a rovinami, dědictví obou věrozvěstů? Toto není země jako každá jiná: z ní vzešlo světlo, jí se dotklo povýšení, jež z lidu teprve činí národ, povýšení, jehož i on a jeho rod byli účastní. Ejhle,

nezastavil se; ani nezaváhal. Jejím dědicem se může stát pouze ten, který vzešel z této země, z její hlíny a z povětří jejího, ten, kdo v sobě obsáhl její rmut i její píseň. On je dědic vyvolený a Moravu vrátí k Čechám. Navždycky. Hle, již překročil rozvoň a vjíždí na Moravu, kdekoli její kraje jsou, ať na pahorkatinách, ať na viničných stránkách, na nichž jako by ještě utkvěl révedechý jas krajín jižních. Toto všechno je mé. Mé dědictví a mé vladařství, jež nepomine.

Již by se mohl vrátit zpět, neboť dojel až doprostřed . . . Ale jako hospodář obchází meze a na nich zasazuje strom, aby vzrostl v památník, také on pokračuje na své pouti — až tam, kudy vody plynou k Dunaji, jako by stále měly připomínat, odkud byly napojeny křtitelnice chrámů, a tady vetkl svou korouhev do hlíny, již se jednou již dotkly opánky toho, jenž byl zván arcibiskupem panonským, nebo jeho bratra, jehož kroky snad ani šlépějí nezanechávaly na zemi a jehož duch stopami nevyhladitelnými pronikl v tkáň jazyků. A pohledem úsměvným, a přece vladařsky pevným objal celý ten kraj, než pokračoval ve své pouti, jež ve staletích neustává a neustane.

Které je to místo, kam sv. Václav vetkl svou korouhev? Ó mnoho, přemnoho je těch míst, jak v Čechách, tak na Moravě i ve Slezsku. Ale pro nás zvlášť památná jsou ta místa, která jsou na hranicích zemí koruny svatováclavské, neboť ona vyznačují duchovní jednotu naší vlasti v její neporušitelné celistvosti. Také v Břeclavi na jižní Moravě. Je to chrám, zasvěcený sv. Václavu. I když je dnes v rozvalinách, přece stojí, přece trvá. A kdybychom my ho neobnovili, obnoví jej za sto let naši vnukové. Na něj by nezapomněli, jen naše jména a náš věk by upadly v zapomenutí a v hanbu a v opovržení, a to jak na Moravě, tak v Čechách. Neboť proti dědictví se lze vzpouzet, lze ho neuznávat, lze se mu protivit, ale nelze ho zrušit.

F. X. Šalda

SELSKÝ SVATÝ VACLAV

**Na těžkém grošovém koni
rousnatých nohou,
na koni selského zrodu a díla,
na koni o sedle s lesklými hřeby,
podzim kdy dalekozraký rozstup dal kraji,
kdy plna je sýpka a humna bobtnají stohy,
úsměvný, vlídný,
přelud utkaný z průzračných dálek,
lehynký jako třeštivá mlha,
vinicí, která těká a chví se,
jíž zraje modravě jíněný hrozen,
žehna je neseš se po rodné zemi.**

**Nebot jsi slunečné kníže,
moudré i statné,
a dílo tvé bylo sluncové dílo,
křestane, asketo, přísný jen k sobě,
laskavý k lidem.**

**Štípiti révu na svazích, stráních,
pod nimiž rozlitéj topas chladných řek plyne,
jsi doved',
jako cimbuří jejích věnčiti
okrouhlou kaplí a chrámem
lepšího, přísného římského díla.**

Ochránit národ od žravosti Němců,
vklíniti v jasné Západu dílo
duše jeho spanilé stavební kámen,
řádu učiti sílu, krotit ji, šlechtit;
k úkolům velikým zapřáhat bujného býka,
chrániti tak ho od zvůle, od zkázy vlastní,
ty moudrý, prozřetelný i statný,
jsi doved';
dátí národu poslání tvorby
v souladu s velkým poselstvím světla,
ty, jehož myšlenka tvořivá předjala věky,
jsi doved'.

Díky ti, díky!

A nyní své přehlížíš dílo,
kdy tisíciletí vypila věčnost,
jako výheň slunečná vypíjí krůpěje rosné
na rané trávě,
kdy v spravedlivých kolejích času
zvrací se náklad
tolika pyšných cílů,
však mělčejších také a plytkých,
dobyvatelů surových myslí, zmámených
mozků,
mrtvolných srdcí.

Hle, země tvá posud zde leží
zdupaná, neroznesená však kopyty válečných ořů,
zalidněná čeledí tvojí.
Pokorný, plachý úsměv po rtech jí pobledlých běží
a trhá se chvillemi k vzlyku a pláči,
jež na nitce visí.

*Děch hluboko sražený v plenné hrudi
vydychnout právě se stroj.
A ty sestoupíš s koně,
jenž netrpělivě udidlo hryže,
a pozorně ucho kladeš jí k vychudlé horečné hrudi
a nasloucháš dlouho:
po místě pátráš, kde v hlubokém ohni
třeše se bolestné srdce.*

*Pak tichý a laskavý těm se nejprve zjeví,
které jsi miloval v někdejším životě svatém,
spanilý, líbezný duchu:
nepatrným, prostným, ubohým, chudým.*

*Děd zmořený za stavu rachotným dílem,
na zápraží jenž v podvečer used'
a přiclání oči si před dálkou, která je bolí,
uvyklý práci v záteří jizby,
vidá tvůj hojivý nebeský úsměv,
sdlaný v poslední zamlžené světlo,
ve chvíli, večer kdy hřbitovy přiblížil ke všem
a na rtech cos sládně pachutí popelů mrtvých.*

*Staženě, klestí jež sbírá
v lese, jenž podzimem dřavět začal,
prosvitněš doubím, skropeným západu zlatem:
na plenu ledivou, plachou jí padá
přilby tvé hořící přistit.
Vjíždíš i pasáčku do snů,
hochu, jenž v sychravé mlze*

*na mezi, u ohně schoulený usnul,
přes hlavu staženo pytlíkové rezné;
vjíždíš tam v brnění zlatém
na koni, který se vzpírá
jakoby ke skoku na hlavu dračí.*

*A jindy vyrůstají na nebi zpěněné mraky,
kdy den parný ještě je na konci září,
a pozdní bouřka se nítí
plápolem blesků, rachotem hromů a třeskem.*

*Tu kůň, který na poli brázdu táhne
a radlicí obrací štávnatou líchu,
náhle se pláší:
hrot tvého kopí z mraku snad ve zrak mu šlehl,
vzpíná se, zvichťený, ušima stíhá,
u huby bělavou pěnu.*

*Tu oráč povznášel od pluhu oči
a obrys tvůj bouřlivý, zsinálý stíhá,
jak roztává v nebeské páře,
ty naše bojovné, válečné kníže.
A chvíli trvá, než ukrotí zvíře,
než myslí mu dozní
chod železných vět dvou z kroniky staré,
než zpuštěný na kleče lehne,
až země vyšlehne krvavým pramenem tekuté hlíny
a kořenů ilicích se vyhrne plesnivá syrová vůně:
odpověď půdy bouřnému zvolání nebes.*

SVATÝ VÁCLAVE,

pohled na svůj lid, který se dnes opět shromáždil pod Tvou korouhví. Nad našimi hlavami teprve domumlává hlas bouře, jaká dosud neotřásla dějinami, půda pod našima nohama dosud mokvá slzami a krví. Naše srdce se ještě šhubají záchvěvy bolesti, naše duše jsou rozdrásány jako Tvoje dědičná země, v které po šest nekonečných let pelešil nepřítel. V koutech obzorů číhají dosud hroživé stíny jako špatně roztrhané mraky úzkosti, která ležela na našich dnech tak dlouho a tibou tak strašlivou.

Ano, svatý kníže náš, bývalo u nás chvílemi tak temno, že nám vyrážel na čele studený pot agonie. Nesčetní naši bratři úpěli v pekle žalářů, umírali v mukách, na jaké se dosud neodvážila lidská obraznost; padali v hromadných popravách pod sekýrou a pod kulkami vrahů, kteří v sobě zahubili všecek zákon přirozený i Boží a vypěstovali se v obludy s tvářemi apokalyptickými.

Pokoušeli se, svatý náš patrone, znásilnit i naše duše, pošpinit a zneuctít v nás to nejdražší, nejčistší a nejsvětější, čím žije člověk a národ: náš nejvznešenější sen, naši nejživotnější naděje. Chtěli nám vzít a zneuctít to, co jsme dosud v sobě cítili jako nejhlubší totožnost své duchovní bytosti, chtěli nám odcizit naše vlastní dějiny a udělat z nás pancharty a poběhlíky na zemi, kteří zapírají a tupí dědictví svých otců; pokoušeli se v své ďábelské zlobě brát nám i Tebe, svatý kníže, a udělat z Tebe, kterýs nám byl vždycky obrazem a zárukou života a slávy, nástroj naší hanby a smrti.

My jsme Tě však znali líp než oni. Nezapomněli jsme, že jsi byl už před tisíci lety statečným vévodou a ochráncem své země a svého lidu a hájil jeho svobody, jeho i svých práv, s mečem v ruce. Znali jsme Tě právě tak dobře jako naši otcové, kteří v Tobě vždycky viděli vzor křesťanského rytíře se srdcem neohroženým a šlechetným, svého vojevůdce v bitvách s nepřitelem, svého zastance u Boha v hodinách temnoty. Nezapomněli jsme nikdy, co o Tobě bylo známo naším předkům — žeš miloval svůj lid jako pravý křesťanský kníže, žeš jej miloval láskou, která pramenila v lásce Kristově, a byla proto hrdinštější a čistší než každá láska jenom lidská. Věděli jsme, jaks trpěl tvrdými mravy svého věku, jaks vykupoval otroky, vysvobozoval vězně a odpíral svou účast na nespravedlivých nebo krutých svodech. Tvůj světlý stín se vznášel nad nocí našeho vězení, nad naší smrtelnou mráкотou. Věřili jsme, že neopustíš svůj lid, nespustí-li se on Tebe a svého Boha, a úpěli jsme k Tobě, abys od nás neodstupoval, abys nám dodával síly, abys svou přimlouvou u Boha zkrátil dobu našich zkoušek. Tys nás slyšel a nedal nám zahynout, jak jsme Tě vzývali slovy tolika pokolení svých předků, sjednocení v duchu s nimi, s jejich tisíciletou vírou a věrností Bohu a Tobě.

Svatý Václave, voláme k Tobě jako k jednomu z důvěrných přátel Božích a zároveň jako k jednomu ze svých, jako k svému bratru, člověku z naší krve, vzešlému z naší země, kterou jsi miloval právě tak horoucně jako my, kterou jsi miloval čistěji, obětavěji a horoucněji nežli my. Znal jsi a znáš dobře svůj lid, jeho vlastnosti dobré i zlé, jeho vášně, jeho tubou příchyllost k věcem pozemským, ale také jeho schopnost, zanítit se pro ideál, pro věci vysoké a věčné. Milovals jej přese všecko, milovals jej víc, než on sám mohl pochopit, víc, než sám mohl

milovat sebe. Protožeš jej miloval, chtělš jej přivést k Bohu, jehož blízkostí jsi byl všecek proniknut a jehož poznání a lásku jsi přijal z úst a ze srdce své báby Ludmily a skrze ni od našich prvních dobrodinců a duchovních otců Cyrila a Metoděje. Chtělš učinit svůj lid lidem Kristovým, neboť jsi věděl, že v tom je jeho spása, jeho přítomnost i budoucnost. Zaplatilš tuto lásku svou pozemskou korunou, svou krví, svým životem; avšak Tvoje smrt a Tvoje krev se stala nejenom Tobě, ale i Tvému lidu zástavou života věčného, otevřela mu bránu nesmrtelnosti, učinila z něho dítky Boží a dědice království Kristova. Tvoje krev se vtiskla na čelo a na srdce Tvé země a Tvého lidu jako nesmazatelná pečeť jména křesťanského.

Svatý Václave, ztratil jsi svou smrtí časné panování nad svou zemí, ale stal ses skrze tuto smrt jejím vládařem na věčnosti, jejím duchovním vlastníkem, jejím symbolem, její svrchovanou nadějí. Stůj při nás i nadále tak, jak jsi při nás stál v hrůzách právě minulých. Stůj při nás v této pohnuté chvíli lidských dějin, která se po mnoha stránkách podobá té, v které Ty jsi vedl svůj zápas o život a budoucnost svého lidu, o jeho statky nejvyšší; zápas, který se skončil Tvým pádem u dveří staroboleslavské svatyně a Tvým vstupem do slávy věčného kralování.

Vypros nám, svatý Václave, příteli Boží a pokrevní bratře náš, abychom zůstali věrni drahému odkazu víry cyrilometodějské, dědictví království Kristova, do kterého jsi nás uvedl, spojiv svou krev s krví svého Mistra. Vypros nám, aby nás zděděná víra pronikla skrz naskrz, aby se opět proměnila v živou skutečnost a vyrazila omládlá a očištěná z půdy nasáklé tolika utrpením, jako vypučela kdysi z kaluže Tvé krve před prahem chrámu staroboleslavského! Vypros nám, aby jméno Tvé země a Tvého lidu rozkvetlo a zazářilo novou jarní slávou v knize

osudů, rozvřeně před očima Stvořitelovým, i před očima všech
národů.

A až Syn Člověka přijde po druhé, aby soudil lidi i národy,
ať nechybí hlas Tvého lidu mezi těmi, které budou zpívat ho-
sana Beránkovi.

Svatý Václave, oroduj za nás!

Stanislav Mendík; Sv. Václav.

Paul Claudel

SVATÝ VÁCLAV, KRÁL A MUČEDNÍK

*Ni surová rána pohana, ni vzteklost heretiků,
ni zrádci, učenci, ni žádný z politiků,
ni ti, již s prahu slavného, kde visí tělo zavražděné,
sebrali zlatou korunu a žezlo upuštěné,
ni osiřelý národ, jenž ho zapomíná, nestačili,
by od nebeské brány velebného Václava odloučili,
by odtrhli od Církve a od brány Boží
pěst královskou, jež za kruh ji a za střed drží.
Zakořeněná ruko mučedníka, na níž visí celé tělo,
ukazuj Bránu stádcí, jež se rozptýlilo a poztrácelo!
Jiní získali zlatem, jiní dobyli železem,
jiní zdědili a jiní zas vyženili svou zem.
Ale Čechy vstřebaly svého panovníka: žádný lán,
jenž nebyl by tělem a krví jeho živen a pronikán,
žádné srdce, jež z Krále nemá nesmazatelné zabarvení!
Po práci dne všedního, po žatvě jednodenní
vyvstává na erbu Evropy a svědectví vydává znova,
kde střed má ten světadíl, kde uzel svých vodstev chová,
vyvstává opět, září, žije, zkvétá a zjevuje se znova,
zas a zase, věčně nová a čerstvá, svědectví vydává
na sněhu skvrna krve svatého Václava!*

*Drž se, Čechu zarputilý! Kruhu se nepouštěj, Václave!
Závratně modli se v nebi zde za ty obilné lány své,
v nichž leží strmá údolíčka a širé rybníky spící,
za Čechy, rozprostřené mezi Čtyřmi Lesy a čekající;*

*za muže žhavé a chytré a zavalité ženy modrooké,
za obilné lány rovinaté a přeširoké!
Vše ploché je, ale v dáli cibulovitá zvonice ční v povětří,
a za černou čarou jedlí zřít močál, hospodu a domy tři,
kde křížem začíná cesta, jež až k Bohu vede
a již lemují dvě a dvě do nekonečna spolu jdoucí jablůňky ředé.*

(Přeložil O. F. Babler.)

MODLITBA K SVATĚMU VÁCLAVU

Zdráv buď, vévodo České země!

Nedal jsi zahynouti, nepohrdl jsi naším voláním, shlédl jsi na naše slzy, Boha jsi uprosil. Jako osiky jsme se třásli, nerozznávající soudu Božího od soudu lidského. Ne před branami, ale uprostřed měst seděli draci, kteří nečekali až na pannu přivedenou, ale dávili vše, a nečistá sběh se chechtala pláč Tvého lidu. Ó jak řinčela v noci okna do spánku, když se řtil vůz s odsouzenci a zahýbal náhle do tmy za rohem, a jak jistě nás vzbouzel pochod katů! Místo jitřního vyzvánění se začínal den křikem vrahů, jejichž krokem se třásly všechny ulice, v jejichž očích byl mráz noci věčné a dech jejich otravoval jako mor. Ach, kam se jen obrátiti, jak zacpat uši, čím se přikrýti! Prapor Satanův vlál z oken a střech, i s vrcholu chrámu a znak jeho poskvřňoval jako ohavný vřed i tvář nebe, ze všech koutů se ozýval skřek jeho sběhe, před nímž nebylo uniknutí ani v hrobě; neboť Satan byl všude, hleděl odevšad, stál i po boku Spasitelově. Jako drak, jenž nikdy se neunaví, jemuž utatá hlava znovu naroste, řičel krvavý běs svá rouhání ustavičná, až i v kostech se opakovala jejich ozvěna a srdce se zastavovalo němou bází. Ó hodiny, dny, týdny, jež jste zmizely v bezvědomí, mdlobě, strnutí, kdo vás sečte! Každá vteřina byla úderem biče nebo plivnutím na tvář, každá minuta zsinalestí a hodina vystupovala jako pekelná věž, která rostla až k nebi.

Ty víš, co jest noc a jak potvorně svítí oči vrahů, jejichž kroky se rozléhají v chladné tmě. Tvá ruka se nezachvěla, když jsi popadl vraha a mrštil jím o zem, Tvá noha se nezatřásla,

když jsi na něho stoupl jako na hada. Ty sám, bez meče, jsi porazil ozbrojeného. Ó dědici České země, proč dopustil Bůh, aby vypadl meč z naší ruky, když se blížili nepřátelé? Ty to víš! Vidiš světlo, my vidíme tmu.

Pak však viděl jsi ty, kteří přijali ďábla, syny prokletí, abět mrzkou. Tu ovšem jsi poznal, že lze hledati pomoc pouze u Boha, i spěchal jsi důvěřivě k bráně chrámu. Ó vévodo České země! Chrám byl před Tebou zavřen a Ty jsi byl ubit, drže železný kruh.

Ty víš, co chtěl Bůh, když Tě potupně ubíjela tlupa zlodějů. Ty víš, co chtěl Bůh, když nás vydával v ruce našich vrahů. Vždyť jsi vévoda České země, jsi svatý, my pak čeládka nestatečná, v lásce nestálá a ve víře mdlá.

Ó dědici České země, jenž jsi umyl svou krví práh chrámu, buď zdrav! Ty jsi uprosil Boha, že nebyl chrám zavřen také před námi. Upros, prosíme, zvláště Svatého Ducha, aby poshovel těm, kteří nemohou rozeznati soud Boží, aby naplnil srdce naše ohněm jasným, aby ti, kteří unikli z rukou vrahů tělesných, šťastně unikli také smrti věčné! Ať nás neděsí hlasy mrzkých vrahů Tvých, Hněvsi, Tyry a Česty, kteří velebí ďábla naší řeči a pokoje nenalézají, dokud neužijí dílo nové hauby! Ať vzhlížíme k Tobě stále tak jako za oněch dnů, když Tvé jméno se dralo z našich úst prostřed vzlyků! Ať v budoucích zkouškách v moři plamenů, které pohltní svět, včas dojdeme k místu, kde budeš nás očekávati!

Kněze Svátosti Nejsvětější, buď zdrav! Kéž stále Tě pozdravují všechny jazyky, srdce, smysly! Kéž slávu Tvou hlásá v polích písnice a na stránkách réva! Kéž o Tobě mluví noc a sněh, jenž pojal Tvé stopy! Buď zdrav! Přijmi, přijmi od nás náš dárek, naše slzy!

SVATÝ VÁCLAV — STAVITEL CHRÁMŮ

Již nejstarší pramen o životě sv. Václava, první staroslovanská legenda, sepsaná hned po jeho mučednické smrti, zmiňuje se výslovně o tom, že tento kníže „zbudoval kostely na všech hradech velmi dobře a při nich zřídil velkolepě služebníky Boží z mnohých národů, a ti konali bohoslužby ve dne i v noci podle ustanovení Božího“. Staral se tedy nejen o vlastní stavbu, nýbrž též o krásu domu Božího a o lesk při liturgických úkonech. Touto zevní nádherou církevních projevů vyrovnaly se tehdejší Čechy, podle svědectví legendisty, předním kulturním národům v sousedství. To ovšem mělo velký dosah i pro jejich mocenské postavení.

Ale sv. Václava nevedly k této péči o kostely jen zřetelé politické. Jeho životopisci nám prozrazují, jakým byl podivuhodným návštěvníkem kostelů. „V úžasných zajisté postech“, - vypráví druhá staroslovanská legenda, v podstatě překlad latinského spisu Gumpoldova, - „rok co rok, v době velikého postu, o hladu a v modlitbě svatý ten jinoch přes to, že jako panovník byl poután veřejnou správou, prožíval jednotlivé dny v ustavičném konání modliteb, vzlétajících za štědrého podělování chudých. V noci pak oddával se zcela jasnému bdění, nemysle ani na slabé zdřímnutí, a za prvního ustálení nočního ticha, odvrhnuv postel své skvoucí ložnice, v skrytě přede všemi vstával s lože, mlčky budil panoše, klíčníka své ložnice, a chopiv do rukou knížky, vycházel z paláce, bez vědomí strážce, a jsa provázen jedině svým panošem, putoval bos a pěší od hradu k hradu přes příkré vrcholky hor a doliny propastí a hluboké

strže, po stezkách kamenných útesů a srázných balvanech ledných, a za pěni žalmů a jiných modliteb navštěvoval jednotlivé kostely. Opravdu snášel až takovou trýzeň svého těla, že kapky krve, které se řinuly z rozdrásaných útlých jeho pat, značily jeho stopy.“

Jít v těchto krvavých šlépějích světcových, toť nejlepší způsob jeho úcty. Hle, jak o tom horuje slavný polský kazatel Jakub Wujek v své Postille, která vyšla v českém překladě v Litomyšli roku 1592: „Náš milý dědic svatý Václav, kníže naší České země, jako prvotiny víry křesťanské zde v tomto království, ne za jinou příčinou z tohoto světa skrze mučednickou korunu jest zprovozen: jediné aby nám, svým následovníkům a jako milým krajanům, svému tělu, - pravím, - a krvi, příkladu otcovského zanechal, kterak bychom víry a náboženství jednou přijatého měli ostříhati, kterak choditi v bázi Boží, a jako den ode dne v dobrých skutcích a v ctném a chvalitebném obcování choditi a postupovati. Neohlédajíce se na žádná panování světská, ani na přátelstvo, ani na krevnost, ani na samé bratry, sestry a rodiče vlastní, kteří by nám té víry zhajovali, od toho náboženství nás odvozovali, které od našich přemilých předkův, řízením Božím jako z ruky do ruky podané máme, poněvadž to samé jest, které nás zachovává, to samé Pánu Bohu milé činí, to samé k blahoslavenství věčnému přivozuje. Nebo bezpochyby věděl jest svatý milý Václav, jako ještě tehdy při oněch prvních počátcích horlivosti křesťanské, na čem by všecko, cožkoli velikého může býti a slouti, záleželo, věděl, kde oni pokladové nebeského bohatství jsou složeni, a nadto, kady by se k onomu cíli měl bráti, dostatečně jest věděl, kde jest radost bez žalosti, veselí bez pláče, zdraví bez nemoci, léto bez zimy: in summa, kde všecko dobré beze všeho zlého, kde usta-

vičnost beze všeho konce. A protože k tomu samému tak se jest chystal, po tom samém tak horlivě chvátal a toužil, že ani knížecí důstojnost, kterou jest na sobě měl, zdržeti ho nemohla ani množství přátel od toho odehnati, ani pohrůžky od svatého předsevzetí odvésti, ano ani sama smrt, která ho potom od vlastního bratra potkala, od té horlivosti ctnostného obcování, od stálosti jednou přijaté víry, - bezpochyby svým milým potomkům ku příkladu, - nijakž odraziti ani odstrašiti ho nemohla . . .“

Jak napodobit sv. Václava v budování kostelů? Sv. Václav učinil slib, že postaví v Praze chrám Bohu a jeho vítěznému vojínu, mučedníku Vítovi. Když v tom úmyslu byl poslán fezenským biskupem Tutem, pod jehož církevní pravomoc tehdy Čechy patřily, jak dle druhé staroslovanská legenda, „opatřil dělníky a sám začal nositi na svých ramenou vápno a *svými rukama* položil základ i skončil“. To jest jeden způsob. Jiný naznačuje v svém kázání na den sv. Václava z roku 1763, přetištěném též v Bečákově Bibliotéce nejslovutnějších kazatelů českých (1886), jesuita Leopold Fabricius, když připomíná svým posluchačům, aby vábení lakomého ducha odporovali tím, že budou raději rozhazovati, než by přílišně shromažďovali, pamtujíce na slova Písma, že „blahoslaveněji jest dáti než bráti“, zvláště když běží o pomoc bližnímu nebo o zvelebení chrámu: „Žádný nemrhá, kdo se sděluje s bližním, žádný nerozhazuje, kdo dává Bohu, jestli mu však může něco dáti, poněvadž jest všechno jeho. Ovšem, mnozí jsou skoupí i k Pánu Bohu, a svou skoupost zastírávají tímto vetchým pláštíčkem, že Pán Bůh jejich darův nepotřebuje; však ale jak jest to veliký blud! Byť sedlák králi obětoval jablko, králi jest přece příjemná jeho náchylná poddanost; byť někdo jako ona evangelická vdova vrhl do pokladnice chrámové penízek, Bůh nad ním přece ukazuje

svou dobrolíbeznost, ne že ho potřebuje, ale že se mu štědrost líbí . . .“

Avšak chrám viditelný a hmotný, i ten nejkrásnější, není tu jen na podívanou, ale má být prostředkem ku posvěcení věřících, z nichž každý je v duchovním smyslu podle sv. Pavla chrámem Božím a příbytkem Ducha svatého. Toto přebývání Ducha svatého v člověku je víc než pouhá všudypřítomnost Boží, je svátostné, zvláštní, posvátné a posvětné, jednotící a povyšující. Pěstít toto povědomí vyššího duchovního společenství vázaného jednotou víry, naděje a lásky musí být předním úkolem našeho náboženského snažení. Měl-li náš národ splnit své poslání na zemi, bylo třeba z této masy jedinců a z těchto na sebe nevražících houfů stvořit opravdu lid Boží. Ten účel sledoval sv. Václav stavěním kostelů. Ten smysl má i jeho tradice.

Jan Kamentík

CHRAM

*Na kolena sražen, čelem o zem bije
koruna všech korun: rozbořený chrám.
U vrcholu stezky strmé Kalvarie,
vyšed z královského, snižen k pokorám.*

*Ponížené věže, těžký Bůh je sklání,
stádo zdí v dny deštů vodi ve svou stříž.
Nad zhaslými okny v stesku umírání
keřem pěti růží k nebi roste kříž,*

*vztyčený prst Boží z lásky nekonečné,
spravedlivý mstitel slávy zřícené,
maják Zmrtvýchvstání, jenž má světlo věčné
před oltářem dlouho nerozsvícené.*

*Zapadají pátky, obětmi se stmívá,
němá obloha se ve dví netrhá,
ještě pod pečeti léta milostivá,
přilíř záhy strážný kohout kokrhá.*

*Ještě svadlé dálky blednou pašijemi,
hřímá, zamlklými slovy modliteb,
kadidelnic vůně balsamují zemi,
jazyk slzou slaný chutná svatý chléb.*

***Pod křížem, jenž zůstal, zhroucen hořem trvá,
trnům korunován, pobořený chrám.
Noc je veliká a v dálce temnokrvá.
Pod křížem, jenž zůstal, klesá člověk sám.***

Vladimír Šafář: Trnky chrámu sv. Václava v Břeslavi.

DŮM

Je tomu kolik let ještě před válkou, co se mi událo rozmlouvat s mladým architektem, nadšeným konstruktivistou, který mi se zápallem svých dvaadvaceti let rozvíjel plány o nové podobě a účelném zařízení obytného domu. Vykládal o nových stavebních a izolačních hmotách, o nových výzkumech a úžasných vynálezech moderní techniky: o takových kouzlech, kdy na pouhý stisk pera nebo dotyk nepatrného knoflíku ze stěny se vysune postel, otevírají se skříně a přehrady skryté ve zdi, větrá se bez oken, chladí nebo vyhřívá, pere a vaří se bez špinavých ohnišť, bez popele a čmoudu. Horlil pak s ještě větším zanícením o novém člověku, který se naučí užívat všech těchto dobrot lidského důmyslu, jež ho už jednou zbaví lopoty a trudu těch nekonečných a ohlupujících domácích robot.

Naslouchal jsem mu s jistým zalíbením, pamětliv tak mnohých, kteří ve zbytcích starých pořádků se plahočí bez přispění a pomoci za vzmáhajícího se mínění, že je lepší malá paní než velká služka. (Ó na obě oči slepý Jene, který jsi poctil *službu* svým královským heslem!) Nedovedl jsem si však uložit, abych ho poněkud nerozladil otázkou, proč lidé právě v těch kouzelných domech, leckde již vybudovaných, se tak málo cítí doma, proč z nich právě tehdy, když by jich mohli nejlépe užít, tak rádi utíkají kamsi do sněhem zavátých hor nebo do primitivních prkenných bud? Namítal cosi o vyčerpávajícím nervosním shonu velkoměsta, připustil o jeho zmatcích a bezhlavém chvatu opřekot, ba dokonce uznal o rozvolnění pout rodinných svazků a o neshodě a nedorozumění i těch sobě nejbližších: ale vzpíral se při-

pustit, že jeho nový účelný dům je k ničemu, sotva tak střecha nad hlavou, kde člověk není a nebude doma, kde nenajde místa ani pro svou práci ani pro odpočinek a radost a potěchu, ale toliko překážky a nudu. Hle, domy, kde se jen obědvá a přespává, ale do kterých se nikdo neuchyluje, leda před deštěm a nepohodou, v kterých však pohody není žádné. Jeho nový dům je pouhá uniformní smyšlenka z technických jednotlivostí a jakési představy o lidském pohodlí, kterého v něm člověk nenachází, nemaje pohody, která je ze smyslu a vědomí potřeb. Ach, ano, potřeb tak mnohých, tak různorodých a nenadálých, že se člověk sám v nich nevyzná, že se jich přímo hrozí, podvrácen v potřebě základní, v které všechno bytuje a z ní vychází.

Kdyby architekti dokázali stavěti podle těchto jeho, či lépe jejich potřeb, tak rozličných, tak proměnných, nestálých a neurčitých, byl by to hotový Babel, kde při pouhém pohledu na takovou stvůru by se člověk zděsil. Babel tu však nicméně jest, zakryt kulisou potěmkinské vesnice, v které však nikdo nebydlí. Všiml jste si, milý příteli, jak ty nové domy se jaksi příliš rychle opotřebovávají a jaksi předčasně pustnou a straší svou sešlostí? Myslíte, že je to menší odolností nového materiálu a nesolidností stavby? Nemylte se; to jen proto, že člověku nepřiléhají, že člověk v nich ustavičně naráží. Nebyl dům pro člověka, ale člověk pro dům. Hle, vymýšlení potřeb, které jsou k nepotřebě, které vnucuje šílený mechanismus rozplemeňujících se vynálezů a pokroků, jež člověka uchvacují jako svého nevolného uživatele a spotřebitele. Nějaký čas se v tom dokonce těší, nějaký čas to strpí, ale posléze se znechutí, vzepře a utíká z toho chomoutu.

Na oblouku kamenného ostění starého domu v jedné z malostranských ulic čte se nápis, který česky zní asi takto:

Dům stavíš jako pro věčnost,
ač jsi tu jenom na čas, host.
Kde pro vždy se máš usídlit,
jen praskrovný si stavíš byt.

To je ovšem zvetšelá moudrost a byla by dávno zapomenuta, kdyby kámen nebyl dosti odolný a vyzlacení nebylo poctivé. Kdopak by si chtěl kazit náladu vcházeje nebo vycházeje pod takovým nápisem, z kterého páchne hřbitovem. Moudrost tak zhola cizí smýšlení, jež ovšem není tak upřímné, ani dosti vhodné pro nápis nad vraty domácích pánů, kteří si to raději důvěrně sdělují na setkání při krátké zastávce mezi spěšnými záležitostmi: „Víte, můj milý, abych vám pravdu řekl: člověk je šťasten, když si to hnízdečko postaví; ale povím vám, že je desetkrát šťastnější, když ho prodá.“

Nenamáhejte se vysvětlovat, můj milý, kdo to vlastně je buržoa, aby se vám nepříhodilo, že byste nepoznal jeho tvář i mezi avantgardisty posledního data. Je to právě původce onoho rčení tak ordinerního a tak hluboce sprostého, že katastrofě, kterou to volá, ani nelze přisoudit tragiky. Kolikrát jsem byl svědkem, jak na Štědrý den nebo na Bílou sobotu se kupily celé zástupy mladých kolem autobusů připravených na cestu do hor. Jejich smích a vtípy naháněly smutek nad těmito utíkajícími od rodinných krbů, od magnetu, který pozbyl své síly. Útěk od domova a co hůře, útěk od oltáře! Co jednou podniknou tito lidé, kteří pozbyli svých míst, pozbyli soudržnosti, kteří se rozbíhají a které chcete upoutat ve svých nových, účelných elektrických domovech!

Jako pouze stavební a technický problém to nerozluštíte, nenamáhejte se. Jako rozplevený neřád volá to pohromu. Nepostavíte obydlitelného domu pro člověka, dokavad nedokážete

první potřebné: postavit dům Bohu. V tom to vězí! Kde budeme bydlet, nemá-li Bůh kde bytovat mezi námi? Omnia in ipso constant, milý příteli!

Poté mladý architekt se posupně usmál a kvapně se se mnou rozloučil.

Jan Zahradníček

STAVBA CHRÁMU

*Padáme — zem se zachvívá,
náměsíčníci, kterým zdá se
halucinace pravdivá
světa, jenž hrůzu v kráse
a krásu v hrůze skrývá zase...*

*Padáme — ale pevně stojí
háj sloupů s klenby oblohou,
kde západ s východem se spojí
jak dlaně dvě, kde prostor klečí
za ty, co kleknout nemohou.*

*Padáme v náruč nebezpečí,
však oči obrácené ke Kristu,
však ruce pozdvižené ke Kristu,
však nohy rozběhnuté ke Kristu
tichounce budovaly...*

*U farizeů dávno zhasli,
a srdce pěkně na petlici
blaženě zaspávali
tisíciletou plískanici,
v níž kousek malý
cesty k člověku od člověka
prodlužuje se, až to leká.*

*U farizeů dávno zhasli,
a jenom ti, co z přízně jsou
s Marií Pannou Přehořkou,
u lampiček svých bděli,
jako když někdo těžce stoná.
Bděli a pak se rozcházejí
od Veselé až k Pohřební
z rumisek Babylona,
který se věčně v trosky mění,
na nový Jerusalema
shledávat kámen po kameni,
stésávat kámen stavební...*

*I bohatci přispěli grešlí
a i krajiny v šatě zralém,
do jejichž bílé výhně vešli,
zadiny trošku odsypaly.
Také, co válelo se stranou,
nepotřebné už k ničemu,
špinavost trochu povypranou,
vychladlou vroucnost, zalé city,
kahánek smyslů, který v tmě
chatrný, ale nerozbitý
dosud jim bliká — vše a vše
odpadků horší, hořčí žluči
na třtině strachu zdvihnuvše
k ústům, jež žízeň strašná mučí,
až sem se valí...*

***Dlak kruciády modliteb,
odkud se ani nenadáli,
jak růží dělá list po listu
chladice chorých údů tep
v ofěře podávali . . .***

***To oči obrácené ke Kristu,
to ruce pozdvížené ke Kristu,
to nohy rozběhnuté ke Kristu
tichounce budovaly.***

VÁM VŠEM

Vám všem, kteří stavíte kostel, Vám všem Pomáhej Pán Bůh!

Vy nemáte kdy, abyste viděli, kdo jde mimo Vás. Mnoho lidí jde mimo Vás, ale Vy stavíte kostel.

Kostel, castellum, tvrz a hrad. Tvrz tvrdí, že jste tvrdí čili pevní ve víře; hrad hradí, čili staví hráz proti vlnám a potopě chaosu, což jest zmatek. Ze zmatku pak je zmetek.

Vám všem, kteří stavíte kostel, Pomáhej Pán Bůh!

Vy nemáte kdy, abyste poslouchali to, co si vykládají lidé, kteří jdou mimo Vás. Mnoho zajisté lidí jde mimo Vás, ale Vy stavíte kostel!

Veliké dílo konáte, neboť stavíte, to jest budujete něco do výše, nějakou bytost bezbrannou a bezmocnou stavíte na nohy, nějaké dítě s Vaší pomocí a k Vaší radosti ponejprv ve svém životě začíná chodit — jaká to událost pro to dítě, jaká to pýcha pro Vás, neboť všechna zvířata chodí po čtyřech, některá, jako hadi (běda jim!) a ďábli lezou před Neposkvrněným Početím po bříše a kupředu se šínou jenom vlnovkou, což je jediný pohyb skleslosti, pohyb a jediný směšný pokrok červa! Jenom člověk a ptactvo nebeské jsou vyjmuti z tohoto prokletí, z tohoto lezení po bříše a plazení, neboť kdo jen břichu věří a slouží, nic jiného nezaslouží: na věky nebude mít kostela, protože na věky nezná a nechce znáti Boha!

Až byl povýšen, všechno táhl k Sobě. Ten, kterému stavíte kostel. Stavíte, budujete do výše, jste výše, směřujete tam, kde lítá a hnízdí ptactvo nebeské — ó Vy šťastní! Vy vidoucí! A jenom proto šťastní a proto vidoucí, že věřící! Vy jediní živoucí!

Neboť ti, kteří nevěří, nestavějí, kteří nevěří, nebudují, kteří nevěří, neshromažďují, nýbrž rozhazují, plýtvají, bourají, ničí, popírají, vždycky a ve všem cizopasí. Nerostou, krní. Nešťěknou, vrní. Šilhají, ruce za záda kladou, aby nebylo tak zřejmé, že kradou, šilhají i rukama, šilhají nohama, šilhají ve vědě i v umění, a jejich častý úspěch, ba obecné uznání, nic na tom nemění: malé děti se jim smějí, děti, jejichž jest království nebeské.

Vám všem, kteří stavíte kostel, Pomáhej Pán Bůh! Vy pamatujte na budoucnost, Vy milujete své syny a dcery a dočkáte se vnoučat, která Vám budou útěchou. Přikládáte ruce k dílu velikému, neboť veliký jest Bůh, jediný pramen slávy, jediný původce života v každém slova smyslu, jediný vždycky a všude Stojící, když je tolik a tak hanebně svalených, po čtyřech lezoucích, po břiše nedůstojně se plazících. Panna Maria potřela hlavu Arcíplaza. Ne rukou, nýbrž patou. Ne celou nohou, nýbrž patou. To je znamením nejen opovržení se strany Královny panen, nýbrž i bezmocnosti Hadovy. On chce být roven Nejvyššímu, ale spálil si křídla a přerazil nohy. Jako tak mnohý.

Vám všem, kteří stavíte kostel, Pomáhej Pán Bůh, neboť nic lepšího nemůžete dělat. Nic trvalejšího, nic také výnosnějšího: neboť všechno ostatní bude Vám přidáno!

Vidíte ho? Vidíte, jak šilhá a ruce klade za záda? Smějte se a stavte! Chachacha - a stavte!

CHRÁM V DÍLE OTAKARA BŘEZINY

Jeden kritik, Miloš Dvořák, podnikl smělý pokus a vyložil Březinovo dílo jako velké podobenství evropské architektury. Nemíním v tomto článku jít v jeho stopách, nýbrž chci zachytit podobu skutečných chrámů, jak se odrazila v básnickově díle.

Pro Březinovy prvotiny a sbírku „Tajemné dálky“ je materiál shromážděn a vyložen ve Fraenklově monografii. Po prvé pronikla chrámová scenerie do novely „Anděl“, otištěné r. 1888. Vypravěč povídky přichází k městečku, jehož reálným modelem je Telč, místo Březinových studií, a zabloudí do chrámu stojícího na návrší nedaleko města, ve skutečnosti chrámu sv. Jana. Tam spatří dívku klečící na modlitbách, jež mu připadne jako anděl - odtud název novely. O dva roky později mladý novelista líčí tajuplný vnitřek kostela v „Protějším okně“, opět s erotickým thematem, hrdinka povídky hledá totiž v chrámě zapomenutí, chce se kát. Tentokrát byl básníkovi modelem farní kostel v jeho rodných Počátkách, jako vůbec se stále hlouběji ponořoval do teskných vzpomínek na své rodiště.

Ve zmíněné Fraenklově monografii je vysloven dohad, že básníkovi, který r. 1892 přestal psát prózu a našel své poslání v kultu poesie, splývaly postupně vzpomínky na farní chrám, do něhož chodil v Počátkách se svou matkou, s čerstvými dojmy z prostředí, v němž právě žil. V Nové Říši, kde Březina působil od roku 1888, stál premonstrátský klášter a kostel sv. Petra a Pavla a Fraenkl ukazuje přesvědčivě, jak obrazy prvních básní z „Tajemných dálek“ („Angelus“, „Mrtvé mládí“, „Chorální mše“) byly inspirovány novofíškými zkušenostmi

zraku i citu. Domněnka F. V. Krejčího, že Březinovy liturgické obrazy jsou odvozeny z dekadentní literatury francouzské, je Fraenklovou prací definitivně vyvrácena, básníková obraznost nebyla nijak papírová. Zato není bez oprávnění Fraenklův názor, že zbožnost „Tajemných dálek“ je rázu estetického, že liturgické obrazy se u mladého Březiny podle četných vzorů cizích i domácích stávají podobenstvím aktu uměleckého.

Přesto novoříšský klášter měl velký význam v Březinově duchovním vývoji, jak proti „Času“ zdůrazňoval Bouška již r. 1896. Jistě není pouhou dekorací strofa o klášterních chodbách:

*kde o fresky stěn třítí se vlny soumraku
a zapomenuté legendy v zčernalých rámech se tmí
jak okna prolomená v staletí závrátů
do zasmušilých horizontů Tajemství.*

Ještě po mnoha letech se básník vrátil v essayi k témuž obrazu: *Jako z oken, proražených k východu, červánky nového dne svítí z obrazů.*

Pokud vím, nebylo ještě upozorněno, jak často stojí u Březiny kostel vedle hřbitova, jak se mísí hřbitovní mlhy s dýmem kadidla a modliteb. Připomínám pro tuto souvislost „Podzimní večer“, „Ticho“ a hlavně „Umění“. Pro ráz „Tajemných dálek“ a částečně „Svítání na západě“ je příznačné spojení kultu s odkazem mrtvých generací, symbolisované sousedstvím chrámů a hřbitova. O tvůrčím typu vládařů snů je přímo řečeno, že modlitbu „přijali dědictvím věků“.

Ve „Větrech od pólů“ básník, jak známo, neužívá liturgických symbolů, materiál ke svým obrazům bere z přírody, odtud významné symboly jako poslední zrání, tajemství ohně, titulní větry od pólů. Tím spíše upoutá naši pozornost název čtvrté Březinovy sbírky, „Stavitelé chrámu.“ Skutečnost je v tomto období

básnickovy tvorby docela zbavena konkrétních znaků, takže nevyčteme žádnou reálnou narážku ani z titulní básně ani z básní „Pozdravujeme jaro“ a „Nade všemi ohni“. Pomůže nám však básnickova korespondence, totiž list, v němž vypráví Březina přítelkyni o své prázdninové cestě roku 1898 do Prahy a Kutné Hory: „... zase minulost, nádherné chrámy, velkolepé koncepce starých mistrů, nedokončené v staletích, umělců, kteří zhušťovali dým stoupajících svých modliteb v štíhlá gotická sloupová, sepjatá hvězdami, šťastní vroucností své myšlenky, jejíž žehnáním rozkvétala fantastická květena symbolických forem“. Dým modliteb stoupal již v dřívější poezii Březinově, na př. v „Žalmu ke cti Nejvyššího Jména“, kutnohorský chrám svaté Barbory se básníkovi najednou zjevil jako zhuštěný dým. Ještě později v téměř essayi, v němž se vrátil obraz oken prorazených do Tajemství, opakuje se i obraz zhuštění v chrámový kámen: „*V mramor chrámů stuhla hudba hymnů bohoslužebných*“.

Chápeme tvárnou vůli, která diktovala vytvoření symbolu stavitelů chrámu, básník totiž toužil po obrazu dělném a nějak hmatatelném. Zajímavější je však duchovní pozadí onoho symbolizačního procesu, to, že básník chtěl symbolem stavby chrámu posvětit pozemskou skutečnost. Opět z korespondence poznáváme, že od začátku roku 1897 Březina intenzivně četl dílo E. Hella a že se tak přiblížil k skutečnému náboženství jako nikdy předtím ani potom. Nepochybně vlivem Hellovým se učil od začátku roku 1888 latině a začal číst theologické autory v originále. V době, kdy dokončoval svou čtvrtou knihu, napsal Březina několik zajímavých vět o této četbě: „Pak na nějaký čas bloudil jsem jako studenými klášterními chodbami v církevní latině, až jsem našel její sílu a mystickou žhavost, toužebnou

něhu dávných světců, v jejichž exaltovaných duších tajemství života zářilo na všech stranách v blestcích, padajících z protržených nebes. Obracíte stránky, jako byste přehlížela řadu vysokých oken z přítomného chrámu...“ Název „Stavitelů chrámu“ nebyl věru prázdný obraz, skrývají se za ním zkušenosti zraku i ducha.

Pátá a poslední sbírka Březinova se odchýlila od cesty, kterou šel básník v „Stavitelích chrámu“. Jiné knihy a dojmy se zmocnily básníkovy nitra, jeho sen si vytyčil nové cíle. A tak jsou „Ruce“ od začátku až do konce polemikou proti „exaltovaným duším“, není v nich místa pro obraz chrámu. To neznamena, že by se v knize nevyskytovaly vůbec liturgické představy - v „Šíleních“ i jinde dožívá ještě symbol chrámu. Středem básníkovy pojetí se však stává člověk a jeho bolestný úděl na zemi. Ne nadarmo zamýšlel Březina dát své šesté, nedokončené sbírce název „Země“.

Proti Zeyerovi nedospěl Březina k pravé religiositě a přiblížil se jen vzdáleně ke gestu Víta Choráze, který staví skutečný kostel. Byl symbolistou a příliš důsledně filtroval skutečnost, takže se nemohl probít k reálnému životu. Ale i tak Březinovo dílo zachytilo v sobě odlesk slávy, jež zářila z chrámů, kolem nichž vedla jeho cesta.

KNÍŽKA A KNÍŽKY

U nás na slovácké dědině přišel si mnohý čtenář vypůjčit *knížku*. Potom *knížku* odevzdal. V jizbě neměl knihovnu, ale za roštem, to je mezera mezi trámy dřevěného stropu a příčným, je podchycujícím trámem, a tam se skládaly věci, které neměly být na dosah rukou nepovolných, brejle, břitva, dáňková knížka, kalendář; za tím roštem ukládal *knížky*. Jedny. Ty, s nimiž chodil do kostela. To nebyla modlitební kniha ani knížka, nýbrž vždy pomnožně: *knížky*. Tak jako je oslovení úctyhodných osob: naši staříček povídali, kmotřénka vás skazujou pozdravovat.

(K tomu čtení: v dědině mého mládí lidový jazyk neužíval slova čísti. Nýbrž: „Ná tož, co to pěkného řekáte?“ „Poščejte nám nějaké řekání!“ To přece zřejmě naznačuje, že kniha mi má něco říci, že hovoříme spolu kniha a já, kdežto číst — to není dialog, to není tak dramatické.)

Knížky — to je ta čest, kterou lid prokazoval knihám, jež měly pro něho hlubší význam, kancionálům, modlicím knihám. A ty knížky se také nosily ne jen tak, nýbrž svátečně, s obřadností. To ovšem tenkrát, kdy se ještě „nenosil kroj“, ale chodilo se v svátečních šatech. Selský ceremoniel předpisoval způsob oblékání pro Boží hod, pro slavnostní události života, na hrubou, na požehnání. K muzice se vzalo něco obnošenějšího. Ale dnes se nedbá na tento ceremoniel. Nejsvátečnější, božíhodový šat se nosí na národopisné slavnosti a lidové veselice, stal se z něho „kroj“. A to je veliký rozdíl.

Tož těm *knížkám* se v neděli prokazovala taková čest: až byla Anča nebo Maruša nebo Rozka nastrojená, omotala *knížky* do bí-

lého šátečku, aby se vyšívání pěkně rozprostíralo, k ním přibírala do ruky malou voničku, svitou z proutku rozmarýnového, z trošky bazalky, voňavého muškátu, přidržovala ke kordulce a šla na hru-bou. Chasníci také *knížky* obalovali do šátečků bílých, vyšívavých, nebo i do barevných delínek a nesli pod paží.

Potom se selské šaty začínaly popanšťovat. I *knížky* se přemě-ňovaly v příruční zpěvníky, kancionálek, ten bylo možno prostě strčit do kapsy. A protože se kroj nyní nosí na veselice a národo-pisné slavnosti a na ukázkou — kdo ještě dnes umí prokázat kníž-kám čest, jaká se jím prokazovala kdysi?

Marie Glabaszková

MĚSTU MÝCH VZPOMÍNEK

*Slunce se zatmělo v rosách a stesk se v travách chvěl,
když město mé mladosti se do ran propadalo,
v tom městě, ach dávno, světlo cesty znamenalo,
v tom městě, ach dávno, les se tichou slávou skvěl.*

*Z puklin úst země a ze slz vzrostl blažený den,
tvé zvony, bílé město, hle, zpívají radostnou píseň,
korouhvi Václavova, zažeň úzkost a tíseň,
ať trýzeň času a hrůz se promění v pokojný sen!*

PROMĚNA

Byl teplý podzimní den, když jsem po prvé přijela do Břeclavi. Bylo nedělní odpoledne. Město se zdálo tiché a opuštěné, ale jeho zdi, ploty, domy a ulice byly nezvykle jasné, plné světla a záře a modrá obloha, svátečně vymytá, plesala a zpívala. Kdesi v blízkosti hrála hudba. Plnost země a požehnání země v ní jásalo a mladé, ztepilé postavy v pestrých krojích, krásné svou silou a svou láskou k životu, tančily pod májím v blažené hodové náladě, v opojení radosti. Odkudsi doléhaly hlasy. Odraz veselí hořel v prachu cesty, za okny domů se chvěly květiny a všechny kameny, zídky, stromy a keře se smály očima mládí, očima touhy. Vzduch, který zde plynul, byl šumivý a lehounký, ale poněkud hořký. Kvasilo v něm víno nedalekých vinogradů a jistý vzlyk hluboký a tajemný. V tomto městečku přes různé spory a nepříjemnosti žilo se tiše a statečně. Stinné, listnaté lesy podél Dyje, lesy jehličnaté nad Poštornou, i záhumčívé okolní louky zvaly k dlouhým vycházkám. Nábřeží široké řeky, poseté novostavbami, ústilo do města, jehož okna se usmívala a jehož obyvatelstvo slynulo vlídným pohostinstvím.

Voda pod železničním náspem, které neubývalo, bývala kalná a žlutavá. Valila se širokým korytem od jara do zimy. Byla lemována svěží travičkou, ale zrcadlila nekonečná oblaka nebes.

Toulky navečerní, když se stmívalo a městečko se podobalo velkému šedému chomáči, bývaly nejkrásnější. Tmavé pleny zahalovaly obzor, nebylo viděti do tvář, ba ani na krok. Obloha byla temně modrá, padaly z ní hvězdy, jiskřily a světélkovaly a zapadaly kamsi do nerozoznatelných křovin za poštorenský

les. A snad to ani hvězdy nebyly, snad to byla jen záře v očích, snad to byl jenom úzký nachový proužek jakési naděje sladké, snad to byla ta lehounká, blýskavá slovíčka, slova osudná a zavazující, která se zde šepotala, která rozžehovala tajuplné chvění v duších, chvění krásy a touhy, snad to byla jenom hřejivá, teplá stopa po těchto slovech doznělých. Šedé kameny v městě, kameny pokorné a obyčejné, po kterých jezdily panácké automobily, selské vozy i nákladní auta plná zboží a po kterých se šlapalo těžce a jednotvárně, bývaly označeny těmito slovy. Byla pyšná a královská, tlumočila prosby i zaklínání, i odmítání a sliby. Byla vábná a lákající. Ozývala se tvrdostí i vzpourou i zalykavou něhou. Byla kulatá a hladká jako prstýnek zasnub v rukou nevěsty. Cinkala v dlaních jako zlaté dukáty, blýskala jako starodávny popravčí meč, hloubila v těle bolestnou, krvavou jamku, zvala, zpívala, obviňovala, odpouštěla, hrála i odpuzovala. Rozhazovala se marnotratně po dlažbě, vítr je sbíral, čeřil je a házel do očí. Mnohá z těchto slov jsou již navždy mrtva a zapomenuta. Jiná ještě trvají, ještě dýchají a žijí, neboť padla do srdce, do toho místa skrytého a temného, do kterého nikdo nevidí, a jsou tam uchována navždy. A ani čas pozemský ani věčnost ani smrt a utrpení těla a utrpení duše a ztráta paměti je nepotře a nevykoření. V tíži času a zápasů vzpomíná se na tato slovíčka. Opakují se v myslí, obracejí se, prohlížejí se se všech stran, potězkávají se. A až jednou nadejde náš čas, až naše tělo odumře a promění se v prach a popel a hlínu země, vezme se slovíčka tato s sebou na věčnost a uložíme je do své rakve na to místo tiché, na kterém budeme dřímát svůj sen poslední, svůj sen blaženého zapomnění a zpráchnivění. A až budeme stát před trůnem nejvyšším u soudu vešměrného, budeme těmito slovy žalovati Pánu života.

Byl jarní večer, rozkvetlé bezy voněly, vzduch byl vlhký, vítr pískal nápěv jakési své starodávné a splav temně hučel. Voda byla hebká a poddajná, dotýkala se skloněných zelených větví, přikrývala svým lesklým, stříbrným pláštěm nebezpečné hlubiny a zvala k věčnému odpočinku, k spánku samoty jako sestra smrt, jako sestra ze všech nejvěrnější. Skoré hvězdy, které si dnes na dubnovém nebi oči protíraly, proměňovaly se v slzy a v pečetě osudu. Na šedých ulicích, na ulicích dlouhých, všedních a protáhlých, táhnoucích se od Staré Břeclavi až na náměstí a od náměstí k velkému hlučnému nádraží, každý kámen, který zde ležel, bil, trestal a vyhrožoval. A celé město, vždy tak veselé a plné přátel, bylo prázdné a pusté, děsící opuštěností. Na velkém nepřátelském náměstí nuda rozpřahovala své děravé síť. Komíny se mračily, zlé, nepřátelské oči blýskotaly ze všech průlin a ze všech škvír a před vraty a na chodnících ležely veliké návěje popela a návěje prachu a sazí. Lothrádky lásky a radosti a vznešené a mocné slavobrány, které vzdor své neviditelnosti zde před nedávnem hlásaly pýchu a slávu mladosti a její vítězství a její krásu a právo, byly strženy a zašlapány. Z průjezdů sýčeli hadové výčitek, byli jako odloučenost, jako pohrdání a zavržení. Ulice přísné, těžké a lstivé i malé křivolaké uličky postranní ovíjely se jako nekonečné povijany kolem těla, úžily dech a dusily k zalknutí. A malé pomníčky slov dobrých a potěšujících, trčící zde a onde na nároží, proměňovaly se v bolestné kříže, v místa čekajících slepců a žebráků, dlážděná pokáním a odpykáním a zoufalstvím a hanbou a potupou a smutkem, a byly jako propasti bez dna. A tam, kde u bílých zdí k počtě jakési nezrušitelné památky hořely lucerny světla a tajemnosti, blikala tma hoře nejhlubšího.

Dveře chrámu na náměstí, připomínajícího venkovský kostelík,

zůstaly toho večera pootevřeny. Tma klekala před oltářem a poslední zkomíravé světlo denní nesměle vplížilo se dovnitř. Strach z nejisté budoucnosti, žal a strach a zklamání proměňovalo se pod záštitou světce, Dědice země a mučedníka v tiché, pokorné Otčenášky a ve Zdrávasky proseb. A v přesném, spravedlivém účtování, osvětleném úzkým, nachovým pramínkem světla věčného před svatostanem, kterému křesťané křikají přemáhati svět, volání smrti a volání temnot přecházelo v modlitby, v klanění, díkyčinění a ve sliby milosrdné služby. Chrám šerý a mlčenlivý, němý svědek rozhodování, proměnil ve svých hlubinách všechnu krásu mládí a všechnu pošetilost mládí v tlumenou píseň odřikání. A po jeho zdech, dnes neskutečných a rozbitých, pomalovaných promítnutými obrázky lidských tváří, tváří mladých, starých, dobráckých, i záludných, i dychtivých tváří dětských, stékají slzy dávné vroucnosti, slzy odevzanosti a lásky a útěchy.

Vlna hrůzy přehnala se žírným moravským krajem, anděl apokalyptický s otevřeným kadlubem ran prošel městem, dotýkal se střech a domů a příbytků, dotýkal se stodol, i lidských statků, i věží chrámových, i zktivených lidských tváří a rtů. Zdi z kamene a z cihel se zachvěly ve svých základech, bortily se, pukaly a proměňovaly se v ssutiny. I dům Otce nebeského, útulek nadpřirozený v bludné kotlině pozemské a stan modliteb a úpěnlivého volání, byl rozbořen. Ale zázrak vzkříšení a znovuvybudování jest blízký. Nový život, život spravedlnosti a pravdy rozkveté nad troskami, nad zříceninami města starého a chrámu starého, neboť Pán jest moudrý a všemohoucí a nejvyšší milosrdný a nejvyšší věrný a nikdy nezapomíná na svůj lid.

Bůh žehnej dílu dobrému!

BŘECLAVSKÝ KOSTELÍČEK

Bývala to krásná procházka z Charvatské Nové Vsi do Břeclavě. Úzká vozová cesta se vinula mezi houštinami, pěšinka obtáčela vodní tůň, vysoký les, v němž tu onde rozkládaly své mohutné větve staré věkovité duby — pamětníci staré slávy, dob veselých i smutných — a pak protínala rozlehlou louku a vůstovala opět do království stromů. Potom se objevilo omšelé stavení zámku, romantické přístavby, věžičky z doby biedermeieru, pseudogotická brána, renesanční arkády žerotínské stavby a vlevo mohutné základy věže — okružlice — kdysi jádra nyní už téměř zmizelého hradu. Tam jsem se nejednou zastavil a zvědavě se ptal starých kamenů, ale ty zarputile mlčely. Pak už jsem přešel most přes Dyji, ocitl se na předhradí s pivovarem, všiml si mohutného středověkého příkopu na západní straně, který kdysi — napájen řekou — otáčel v mohutné štíty spolu s nedostupnými bačinami celé panské sídlo. A zas mostek — ulička a přede mnou se rozevřel breclavský rynek s kostelem sv. Václava. Nevím, proč mě vždycky přitahoval, architektonicky nebylo na něm nic pozoruhodného, uvnitř jistě nevisely originály Tyziánovy, Brandlovy, ale byl to chrámek náš, český, barokový, takový, jaké podnes tvoří charakteristické dominanty mnoha měst a vsí naší vlasti — s jejich cibulovitými vížkami venku a buclatými andělíčky na oltářích uvnitř. A patron jeho — svatý Václav promlouval zřetelnou tisíciletou řečí právě tady na rozhraní dvou národů, pobádal svůj lid k věrnosti staré víře a tím k věrnosti svému národu, svému slováckému, Bohem tak nadanému kmeni. Tady bylo srdce

Břeclavě! Tady se modlil po staletí náš lid rodným jazykem v dobách slávy i hlubokého ponížení, tady předkládal Bůh i svému patronu své radosti i bolesti, tady se cítil a byl vždy doma, i když kolem zněl hovor cizích vetřelců.

Kostel — hrad byly tvrze českého živlu v těchto končinách země moravské. Kostel byl pramenem síly duchovní, útočištěm, baštou zbožnosti, mravnosti, vzdělanosti, hrad výrazem, viditelným symbolem naší odolnosti, statečnosti, kmenové síly. Obě stavby stály blízko sebe a představovaly tak mohutnou syntézu duchovna a hmoty, náboženství a češství, slováckého povědomí, kterážto syntéza je, byla a bude podstatným a nerozlučitelným znakem slováckého charakteru vůbec.

Břeclavský kostel sdílel věrně osudy farnosti. Třikrát byl rozbořen, zničen... Viděl záplavu tatarskou za krále Václava I., zbytky českého vojska utíkajícího z Moravského pole po smrti zlatého a železného krále, nečetné vpády, nájezdy, boje Kumánů, Uhrů ve století 14., těžké obležení břeclavského hradu r. 1426, tlupy krále Matyáše, jeho černé roty, povstalce Zápolského, lupičské šlechtice z povážských hradů, Turky r. 1529 i 1683, hajduky Bočkajovy i kuruce Rákoczyho, Švédy, Francouze, Valony, Poláky za války třicetileté, Prušáky Bedřichovy, orly napoleonských vojsk a naposled přival moderních Hunů... Války provázel hlad, mor, pády dobytka, sucha, povodně, neúrody, hořely osady, krev tekla proudy, naši lidé prodáváni jako němá tvář za otroky do Cařihradu a hynuli v zajetí tureckém v Malé Asii, Syrii, Egyptě, u Tatarů na Krymu a jedině milý Bůh ví, kde ještě. Byly zlé časy na Břeclavsku a po celém Slovácku, tak zlé, že lidé očekávali konec světa. Na těžce zkoušený lid zapomínali jeho králové, šlechta, velitelé vojsk — I hrad ztratil svůj význam jako bezpečné útočiště, a tak zbýval jenom

kostelíček, tam nacházeli poklady útěchy a síly ti, kdož, jak, se zdálo, ztratili všechno na světě — zdraví, své drahé, majetky. Proto, když ustaly nepokoje a vyplašený lid se vracel do zpustošených domovů, obnovoval se svými příbytky současně i zničený kostel.

I tentokráte — po tolikáté už v historii — se vrátil náš lid do české Břeclavě. Léčí strašné její rány, obnovuje, staví. Vybudoval znovu nejen své příbytky, ale pamětliv tradice svých předků i chrám sv. Václava, větší, krásnější, než byl ten, který Němci zničili, a bude tento dům Páně pro budoucnost trvalým pomníkem pevné víry, výrazem díky Bohu, že zajisté na přímlovu svatého Václava nedal a bohdá také nedá zahynouti nám ni budoucím.

Jan Karátek

KOLEDA Z ROKU 1946

*De stáji se Láska rodi,
v chudobný se halí plášt —
Kolem ní však pýcha chodí,
zaslepená slídí zášť.*

*Nekonečná Láska Boží
schýlila se do jeslí —
a jen trny a jen hloží
pastýři ji přinesli.*

*Dím, že smutně koleduji —
možno-li však vesele,
když se blázni utancují
a pět lidí v kostele!*

*Že můj soud se pravdě přičl
aspoň pro dny sváteční?
K troskám chrámů v poliraničí
smíme snad být neteční?*

*Kde běs řádil zlobou štvaný,
chtě kříž ztyčit lomený,
pro chrám bouří ztroskotaný
nosme v základ kameny!*

NOVÝ CHRÁM

Velká doba přerodu a změn je i dobou velkých činů. Stopy zloby je třeba zahladit novými stopami velkorysosti dobrého českého srdce.

Válka zničila chrám v Břevclaví. Břevclav se navrátila k mateřské zemi české bez tohoto srdce svého duchovního života, zbavena chrámu. Žádný organismus nemůže žít bez srdce. Ani Břevclav nemůže zůstat bez chrámu. Stavět chrám Boží znamená mít velkou příležitost k velkým skutkům českého umění a české dobroty.

Kolem chrámu se vždy soustřeďoval český život umělecký. Proto vidíme ve všech městech, často i na vesnicích velkolepé pomníky umění, ale zároveň hlubokého porozumění lidu pro chrám.

Chrámy je pro každého křesťana duchovním domovem, kde najde občerstvení Kristovo: „Pojďte ke mně všichni, kteří pracujete a jste obtíženi, a já vás občerstvím.“ Chrám je stálou školou života, v něm se vychovává lidská duše, aby žila podle své krásy a síly, kterou má od Boha; v něm se duchovně vzdělává mládež, aby bylo ušlechtilé, posiluje se v něm každý u svátostných pramenů Kristových. V chrámě nachází člověk to, co mu nedá ani jeho vlastní dům ani dům přátel a známých.

V chrámě se slaví sv. oběť Kristova, obnovuje se oběť kříže, aby všichni dosáhli ovoce Kristova vykoupení, vnitřní svoboda duše, odpuštění, pokoj, mír a posvěcení.

Duchovní hodnoty života jsou stejně důležité pro člověka jako jiné hmotné. Proto nemůže být nikdo lhostejný ke stavbě domu Božího.

Chrám v Břevclavi patří národnímu světcí sv. Václavu.

Na tomto pohraničí musí stát velký pomník národa sv. Václavu, který ochránil národ a nedal mu zahynouti. Bude to vznešený dík Bohu a sv. Václavu za ochranu a vysvobození. Takové příležitosti vděčnosti jsou řídké pro člověka, proto je třeba využít této stavby chrámu, aby český lid osvědčil i vděčnost i porozumění pro velkolepé památky umělecké. Chrám bude tím krásnější, čím větší dobrotu a porozumění osvědčí lidé.

CHRÁMY A NEDĚLE

Letní neděle v Římě. Velechrám svatopetrský zeje prázdnotou — jen v kapli poboční recitují kanovníci své hodinky. Švec v Borgo prtačí na ulici před svým domkem, jako by ani nebyl den Páně. Po Corso Vittorio Emanuele pochoduje faštická mládež v černých košilích. V Chiesa nuova slouží kněz mái svatou u vedlejšího oltáře obklopen hloučkem věřících. Nikde se nezpívá. A nikde se nekáže. Jen v Gesù mluví jesuita k vybranému, ale zřejmě neřímskému posluchačstvu — a k nemalému počtu prázdných židlí.

Neděle v Berlíně. Ráno mše svatá u svaté Hedviky. Lavice řádně očíslovány a místa označena jmény těch, jimž byla propůjčena. Kněz mluví od oltáře. Je starý a má nezvučný hlas. A zvědavost nás vede do dómu. Je to protestantský dóm. Na bráně je napsáno, kdo a kdy káže. Dnes káže věhlasný profesor theologie. Ale to kázání už začalo a hlavní brána již je uzavřena. Jen postranním vchodem lze ještě vejít. V polokruhu řady sedadel jako v divadle. A všechna jsou obsazena. Na zdi vyvěšena veliká čísllice označující stranu zpěvníku. Kazatel vykládá perikopu o zázračném rybolovu. Mluví dlouho a my se dovídáme, jak mocně působila na Luthera slova Petrova: „Odejdi, Pane, ode mne, neboť jsem člověk hříšný!“ Těm slovům porozuměl Luther po svém, jak jinak: neboť každý člověk je skrz naskrz hříšný.

Theoforický průvod v Lourdech. Lůžka s nemocnými rozestavena do čtverce na nádvoří před basilikou. Průvod s Nejsvětější Svátostí vychází od jeskyně. Hospitalité ještě stále přivá-

žejí nové a nové nemocné. Obojí rampa vedoucí k hornímu chrámu je plná lidí. Průvod kráčí středem nádvoří. Tisíce družiček vchází zvolna dvojím proudem. Mají bílé závoje a zpívají: *Osanna filio David* - zní ze zástupu - zpěv podivuhodně jednotný, kněžími, kteří dávají takt, řízený. Vcházejí muži s hořícími svícemi. Opět nekonečná řada. Nohy již umdlévají. Horkost z tísnících se těl. Korouhve však vlají na bariéře před kryptou. Dva kněží stojí uprostřed nádvoří a jasnými hlasy přednášejí invokace:

Jésus, fils de David, ayez pitié de nous !

Tak volalo kdysi k Pánu deset malomocných na hranicích Samařska.

Jésus, nous vous aimons !

A shromáždění opakuje: Ježíši, milujeme tě! Slova, vyřknutá rázem tisícerymi ústy, dovolávající se nekonečného milosrdenství, vyjadřující bolest a bídu duší sevřených tetězy hmoty zní jako údery na neviditelnou bránu věčnosti, třikrát opakovaná, neodbytná, z nejhlubších zřidel víry vyvěrající.

Biskup žehná Sanctissimem každého nemocného jednotlivě. Průvod se zatáčí před růžencovým chrámem.

Seigneur, celui que vous aimez est malade ! Tak vzkázaly Pánu sestry Lazarovy z Bethanie. Svátostný průvod je nyní zcela blízko. Zástup pokleká. A rty šeptají: Pane, ten, jehož miluješ, je nemocen! A tu cítíš, že lidé tu neprosí jen o uzdravení tělesné, nýbrž i o vyléčení duše ze zaslepenosti, zatvrzelosti, nevěry, beznaděje a jiných chorob duše, jichž viditelnými obrazy jsou slepé oči, chromé nohy, bezvládné ruce, zkřivené, zeschlé i otoklé údy nesčíslných nemocných.

Marseille. Přijíždíme pozdě večer pokrytí rmutem začouzených tunelů s očima znavenýma pohledem na žhoucí, červenavá

skaliska a spálené rostlinstvo. Slunce středozemní je velmi časně. Již ráno jsou chodníky žhavé. Rozhlížíš se. Hle, socha Panny Marie Strážné. Notre Dame de la Garde svítí svým zlatem do mléčného povlaku řídkých oblaků. Žlutavý, štíhlý chrám na holém, kuželovitém vrchu a na jeho vrcholu stojí Panna Maria Strážná - ochránkyně plavců, Hvězda mořská!

Münster basilejský. Kdysi to byl chrám katolický. Puritáni jej zbavili všech okras. Věžeňaky a bezútěšně se pnou okrově červenavé sloupy nesoucí gotickou klenbu. Oltáře není. V presbyteriu jsou lavice. A lidé tam usedají v neděli zády k místu, kde se konávala oběť mešní, aby poslouchali člověka, jenž vystupuje na kazatelnu jako na řečníště.

Na mnohé neděle a na mnohé chrámy lze vzpomínat. Ale nakonec vidíš, že není na světě kostela nad kostel čejkovský, bílý kostel s mohutnými plátny Handtkeovými a Raabovými. Tam ministroval Masaryk: sláva neděl čejkovských mu utkvěla v srdci navždy a vzpomínal na ni do konce života. A nedivno: vizte děti nakupené před zábradlím hlavního oltáře, pohleďte do lodí plné děvčat čejkovských a poddvorovských ve vyšívaných kordulách s nabíranými rukávci a fěrtochy duhových odstínů. A vzadu vizte mládence poddvorovské v červených přiléhavých kalbotách a v košilích se širokými rukávy. Vizte muže čejkovské v tmavých marynkách. A když pan farář Navrátil skončí kázání, rezervučí se varhany - a nyní slyšte zpěv - jasné hlasy dívek s mohutným podkladem hlasů mužských: všichni zpívají jako jeden, varhany nestačí nabírat dech, kostel hřmí písní Křtíkovského:

Ejhle, oltář Hospodinův září!

A když se ten sváteční, nastrojený a radostný zástup vyhrne po hrubé mši svatě ze dveří kostelních, zastaví se muži před

radnici, s jejíhož schodiště předčítá obecní strážník vyhlášky, oznámení, nabídky, poptávky, nálezy, ztráty, prodeje, nájmy, trhy a dodávky: ale to zajímá jen hospodáře - jen ti jdou do „hremady“. Mladí už se rozcházejí dvěma proudy, jedni na dolní, druzí na horní „konec“. Šohaji a děvčata z Poddvorova už si vyšlapují směrem k zámku. Napřed mládenci s rozevlátými stuhami košil, za nimi dívky ve vyšívavých čítmách s mosenými podkávkami.

To je neděle čejkovská. A nejen čejkovská: i bojanovská, pavlovská, bílovská, vrbecká, rakvická, mutěnská, tvrdomská i břeclavská. Jen Podivín je trochu směštlý. A jeho kostelní věž příliš připomíná tvrz.

Všechny ty kostely od Brumovic až po Břeclav hlídá nejmladší z nich, kostel svatého Jiljí na Vrbici. Dlouho neměli Vrbičtí kostela. I smávali se jim Kobylští:

Vrbica, Vrbica,
na vysokým kopci —
vozijú tam faráža
na odranej ovci!

Ale už mají svůj kostelík s hrotitou věží, čnicí nad lesem, odevšad viditelný. Shlíží do údolí k Bořeticím, kde se bělá poutní kostelík svaté Anny s půvabně modelovanou bání, i dále k Pavlovicím, jejichž farní chrám trůní uprostřed městečka jako veliká muchomůrka v lesním porostu. V ranních mlhách se stříbřitě rýsuje věž bílovská, vystavěná v liechtensteinské pseudogotice — to vpravdě není slovácký kostel, nýbrž pomník feudální munificence. A takový stával i v Tvrdonicích, dokud se neshroutil. Po léta mívali Tvrdonští bohoslužby ve stodole. Ale krátce před válkou dobudovali kostel nový a zasvětili jej svatému Mikuláši.

A vrbecký svatý Jiljí obzírá kraj uzavřený na severu lesnatou hradbou Chřib, na západě velbloudím dvojhrbem vrchů Pavlovských, na východě stříbrným pásem Moravy, kraj rozvinutý jako nepokojné moře, ale na jihu se uklidňující v lesích a močálech soutoku řeky Dyje a Moravy, kraj viničních stráň, ložisk lignitu, dubových a habrových hájů, meruňkových sadů, nejpožehnanější kout Moravy, kde v slunci subtropickém se daří révě, třešním, meruňkám, broskvím, hruškám, řepě, pšenici, kukulici, paprice i tabáku. Od městečka k městečku nedohlédneš tak lehko — jsou od sebe vzdálena dvě hodiny, i více. A každé je světem pro sebe, uzavřeným a svérázným.

A vrbecký svatý Jiljí je vidí všechna a jeho pohled sahá až k Břeclavě, která za noci světélkuje tisícem jisker z nádraží a továren, a pozdravuje svatého Václava střešícího klíče markrabství: žel nyní v asutinách, očekávajícího však, že jeho svatyně bude brzy znovu vybudována. A lze o ní snít, jak vyrůstá z hmot kraje, zděná poštorenskými cihlami, nad něž není ušlechtilějších, s kasetovým stropem z břeclovského dubu, nad něž není čistšího.

Klement Boček

CHRÁM

**Hle, loď, jež za hvězdy nás odváží.
Je Centrum všeho nádherný ji cíl.**

**Pozvedni zrak, když kotví v přístavišti večerů
a v šero nebes tratí se. Tu závrat' pocítíš
a pod rahnovím její nádhery až zapolácíš se.
Pozvedni sluch, když plyne šíří plných polední
s nákladem chleba nejsilnějšího,
nad vrakem hříchů tkvíc pod gestem Krista kapitána.
Z vnitřností touhy duši pozvedni, ó poutníče,
jenž k tajemství mže houštinami víry své se prodíráš.
K stožárům věží zvedněte se, tváře potřebné.
Prst Jeho na hodinách sune se,
až utkví na minutě tvého odchodu.
Vřichni tam vejdemo s uzlíčkem svým
neštěstími proděravělým.
Sirotek na svatostánek zatuká,
společný obce hlas poslední hráz úsilím prosby prolomí
a celá naše zem jak miska obětní se pozvedne a vzplane.
Vlej nám jiskru ohně svého, Pane,
pro dobrý odpočinek.**

**A na přímělu knížete svatého,
pána této země umučeného,
k jehož přehojné počtě kladem nový tento kámen základní,
svaté Ludmily, jeho báby,**

**starosvaté strážkyně české duše : Kristem svatby,
svatých Vojtěcha, Prokopa a Zikmunda,
z nichž každý vzhůru táhne lano lodě národa,
svatého Jana Nepomuckého,
líbezného patrona našeho slova i mlčení ostrážitého,
na přimluvu kůrů svých, mučedníků, vyznavačů a otců církevních
kež netekou krev a slzy v řekách našich a červivé zrna z úch,
ať se modlíme, pracujeme a milujeme
a všechny vás nahoře k pomoci vezdy zveme, amen.**

OBSAH:

1. <i>Václav Stratil</i> : Předmluva	7
2. <i>Jan Dokulil</i> : Mrtví mluví	15
3. <i>František Křelina</i> : Jako hospodář meze obchází...	16
4. <i>F. X. Šalda</i> : Selský svatý Václav	19
5. <i>Jan Čep</i> : Svatý Václave!.	23
6. <i>Paul Claudel</i> : Svatý Václav, král a mučedník.	29
7. <i>Jaroslav Durych</i> : Modlitba k svatému Václavu	31
8. <i>Josef Vařica</i> : Svatý Václav - stavitel chrámů	33
9. <i>Jan Kameník</i> : Chrám.	37
10. <i>Albert Vyskočil</i> : Dům	41
11. <i>Jan Zahradníček</i> : Stavba chrámu	45
12. <i>Jakub Deml</i> : Vám všem	48
13. <i>Oldřich Králík</i> : Chrám v díle Otakara Březiny	50
14. <i>Bedřich Beneš Buchlovan</i> : Knížka a knížky	57
15. <i>Marie Glabazňová</i> : Městu mých vzpomínek	59
16. <i>Marie Glabazňová</i> : Proměna	60
17. <i>Antonín Kolek</i> : Břeclavský kostelíček	64
18. <i>Jan Karník</i> : Koleda z roku 1946	67
19. <i>Metod Habáň</i> : Nový chrám . .	68
20. <i>Dominik Pecka</i> : Chrámy a neděle	70
21. <i>Klement Bochořák</i> : Chrám	75

<i>Autor</i>	Básníci a spisovatelé
<i>Název díla</i>	KAMENY ZÁKLADNÍ
<i>Kresby</i>	Stanislav Menšík a Vladimíra Štefanová
<i>Obálka a graf. úprava</i>	Jan Štefan
<i>Redakce</i>	Václav Stratil
<i>Vydal</i>	Kostelní výbor
<i>Místo a rok</i>	Břeclav 1946
<i>Počet výtisků</i>	5.000
<i>Vytiskl</i>	Vladimír Chlanda v Břeclavi
<i>Cena</i>	Nevázaný výtisk 85 Kčs